

Gunnar Hersveinn

Heimspeki fyrir alla, konur og karla

Um *Frumgerðir og eftirmyndir*
eftir Eyju Margréti Brynjarsdóttur

„Fyrir hvern er heimspeki? Er hún einangruð kvenfjandsamleg grein eða getur hún verið fyrir alls konar fólki?“ Svo er spurt á kápu bókarinnar *Frumgerðir og eftirmyndir – aðferðir, eiginleikar og fémínísk heimspeki* eftir Eyju Margréti Brynjarsdóttur prófessor í heimspeki við Háskóla Íslands.

Eyja Margrét glímur við margs konar efni í bókinni sem hún skiptir í fjóra hluta en kjarninn fjallar um gagnkvæm áhrif mannlegrar hugsunar og hlutanna í heiminum. Hvað er frumgerð og hvað eftirmynd? Hlutarnir heita „Af öngstræt-um heimspekinnar“, „Eðli og aðferðir“, „Eiginleikar og huglægni“ og „Gildi og verðmæti“.

Eyja Margrét spyr meðal annars eitthvað á þessa leið: Getur verið að ákveðnir hópar verði fyrir útilokun í heimspeki? Hvers vegna er kynjahalli í heimspeki og hvers vegna hefur menningin í kringum heimspekina hrakið konur frá? Hvert er hið flókna samband kvenna og gjaldmiðla? Hver er greinarmunurinn á huglæg-um og hlutlægum eiginleikum?

Við þekkjum baráttuna um jafnrétti á öllum sviðum og við höfum lært af verk-um Simone de Beauvoir um stöðu konunnar innan fræðanna. Eða eins og kemur fram í þýddri grein eftir Tove Pettersen sem birtist í síðasta *Hug*: „Mikilvægast er að Beauvoir tekur upplifun kvenna út úr einkalífínu, viðurkennir hana og gerir hana aðgengilega, þannig að hægt er að brjóta á bak aftur hefðbundnar hugmynd-ir og heimspekileg kenningakerfi sem í árpúsundir hafa stuðlað að frelsissviptingu kvenna.“¹ Eyja Margrét dýpkar umfjöllunarefnið að mínu mati með því að segja frá eigin reynslu og upplifun í glímunni við heimspekina sem og menninguna sem henni óneitanlega fylgir. Þar með verður umfjöllunin um útilokun og stöðu kynjanna innan heimspeki áhrifameiri.

1 Pettersen 2020: 167.

Beauvoir blandaði gjarnan saman heimspeki, bókmenntum og listum og Eyja Margrét er oft að velta fyrir sér alls konar mörkum og víxlverkun á milli hugmynda, skynjana, kynjanna og hluta. Mig langar því að kalla til í þetta samtal rithöfundinn Siri Hustvedt sem hefur einnig gert þetta og fjallað um stöðu kynjanna í heimi lista og fræða. Hún hefur meðal annars margspurt hvenær veröldin ætli að gangast við því að listaverkið sem breytti listasögunni á 20. öldinni sé eftir konu en ekki þann karl sem það er kennt við.²

Dadalistakonan og barónessan Elsa von Freytag-Loringhoven sendi hlandskál merktu dulnefni sínu „R. Mutt“ inn á samsýningu American Society of Independent Artists árið 1917 en verkinu var hafnað. Eftir lát hennar eignaði Marcel Duchamp sér verkið. Vinur hans André Breton kenndi verkið svo við hann og gekkst Duchamp með tímanum ranglega við því.

Ástæðan fyrir því að hann gat stolið verkinu var meðal annars sú að staða kvenna í listum var svo slæm. Að mati karla veittu konur þeim ekki einu sinni samkeppni. Karlarnir bera sig saman við aðra karla og þrá virðingu og viðurkenningu hver annars. „Staða karla, stolt þeirra og virðing snýst um hvað öðrum körlum finnst,“³ að mati Hustvedt sem segir að ef klár, ung kona verði keppinautur virts eldri karlkyns kollega geti hún átt von á niðurlægingu af hans hendi eða tilefnislausri grimmd frammi fyrir öðrum í hópnum. Hún þarf að óttast niðurlægingu sökum þess að karlar eiga sviðið.

Listasagan, heimspekisagan og vísindasagan geyma mörg dæmi sem jafnast á við það sem Elsa barónessa tókst á við. Verk Beauvoir áttu að endurspegla hugmyndir Jean-Pauls Sartre en hann lærði jafn mikið af henni og hún af honum, ef ekki meira. Eins áttu verk Artemisiu Gentileschi listmálara að vera eftir föður hennar, jafnvel þótt hún merkti málverkin sín eigin nafni.⁴

Frummynd að fjöldaframleiddri postulínshlandskál sem breytti hugmyndum fólks um listir, var til komin vegna sköpunarkrafts Elsu barónessu og hún átti þessa frumgerð, enginn annar. Duchamp var aukapersóna og eftirmynd en hann sneri sögunni við og gerði hana að sinni. Nú hefur verið efast stórlega um þessa sögu og vonandi fær nafn Elsu von Freytag-Loringhoven sinn réttmæta sess í listasögubókum framtíðarinnar.

Hvernig tengist þessi saga bókinni *Frumgerðir og eftirmyndir* eftir Eyju Margréti? Hún tengist henni vegna þess að hún fjallar um vald og stöðu kynjanna. Bókin fjallar um hvernig hugmyndir okkar um veruleikann hafa áhrif á hann og móta. Hvaða aðferðir eru notaðar til að brengla veruleikann, afvegaleiða hann og ná völdum yfir honum. Höfundur teflir fram gagnlegum lausnum við vandanum sem greindur er.

2 Siri Hustvedt (f. 1955) hefur skrifað töluvert út frá kynjafræðilegu sjónarhorni í bland við eigin reynslu. Hún verður iðulega fyrir fordómum. Hún las t.d. grein þar sem fullyrt var að eiginmaður hennar, Paul Auster, hefði kennt henni sálgreiningu. Annað dæmi úr hennar ranni er að franskur forleggjari hvatti hana til að skrifa eftir að hún hafði skrifað þrjár skáldsögur.

3 Hustvedt 2020: 246.

4 Artemisia Gentileschi (1593–1654) var ítalskur málari, meistari sem túlkaði viðburði sögunnar og samskipti kynjanna á annan hátt í verkum sínum en karlar á hennar tímum. Hún var fyrsta konan sem fékk inngöngu í Listaakademíuna í Flórens.

Gagnrýnin hugsun og samfélagsgagnrýni

Gagnrýnin hugsun í bók höfundar birtist sem sannleiksást, víðsýni, réttsýni, forvitni, sjálfstæði í hugsun, virðing fyrir öðrum og þekkingu annarra. Gagnrýnin hugsun er ekki aðeins þjálfun í rökleikni heldur iðkuð út frá tilfinningum og siðferðiskennd. Vitnað er, því til stuðnings, í Mary Wollstonecraft um að lýðræði byggist á borgurum sem eru sjálfstæðar siðferðisverur. Við þurfum sjálfstæða og dygduga einstaklinga til að bera lýðræðið uppi (117). Dæmi um slíkan einstakling er breski heimspekingurinn Susan Stebbing (1885–1943) með beitta rökgreiningarheimspeki sína sem nýttist í samfélagsgagnrýni á millistríðsárunum.

Í greininni „Rökgreiningarheimspeki sem gagnrýnistól“ er meðal annars gerð grein fyrir skrifum Susan Stebbing en hún var fyrsta konan til að gegna stöðu prófessors í heimspeki við breskan háskóla. Stebbing var ötull talsmaður gagnrýnnar hugsunar og þess að beita rökfræði og skynsemi í daglegu lífi til að hugsa um mál líðandi stundar (34).

Stebbing tók ábyrgð sína sem heimspekingur alvarlega, hún taldi skyldu sína að nota kunnáttuna til góðs fyrir aðra og hún beitti sér í friðar- og hjálparstarfi. Ég tel að við gætum lært mikið af Stebbing um hugtakanotkun. Hún berstrípar t.d. hugtakið stríð, það er ekkert hetjulegt við það heldur merkir það tæpitungulaust „skipulagða tilraun af hálfu ríkisins til að drepa, limlesta, svelta og skelfa meðlimi annars ríkis þar til það gefst upp“ (35).

Áhugi heimspekinga á að nota heimspeki til að hafa áhrif á samfélagið virðist fara vaxandi, að mati Eyju Margrétar. Umfjöllunin um Stebbing og Bertrand Russell sem voru frumkvöðlar í rökgreiningarheimspeki sýnir að þau vildu beita þessari heimspeki sem gagnrýnistóli á samfélagið og þau eru því til fyrirmyndar fyrir okkur í þeim efnum.

Gegn einangraðri heimspeki

Fyrir hvern er heimspeki? Ungt fólk spyr sig: „Er hún eitthvað fyrir mig? Hvernig verður mér tekið innan hennar?“ Heimspekin hefur lengi verið eftirbátur annarra sviða hugvísinda þegar kemur að hlutfalli kvenna. Það er gefandi fyrir lesanda að sjá hvernig Eyja Margrét segir frá stöðu kvenna innan greinarinnar og hvernig henni sjálfri var tekið á sínum tíma. Heimspeki er þekkt karlagrein og höfundur vill vita hvers vegna hún breytist svona hægt.

„Heimspeki er einsleitasta hugvísindagreinin þegar horft er til þeirra sem leggja stund á hana“ (44). Í heimspeki er lægsta hlutfall kvenna miðað við aðrar greinar og hlutfall hvítar karla er verulega hátt. Heimspekingar geta, að mati Eyju Margrétar, glatað hinu víða sviði sem heimspekin er spröttin úr með því að afmarka viðfangsefni sín og aðferðir – og annað fræðafólk getur veitt heimspekilegum viðfangsefnum skjól undir breiðu vænghafi sínu. Útilokun getur átt sér stað ef hvítir karlar í heimspeki standa þétt saman og hleypa ekki öðrum að.

Ljón á vegi sannleiksástar og víðsýni

Gagnrýnin hugsun þarf að glíma við utanaðkomandi hindranir þeirra sem vilja stjórna umræðunni, nefna má gaslýsingu, þras og beturvita (þ. *Besserwisser*). Gagnrýnin hugsun og heimspekin sjálf getur einnig takmarkast af fjölbreytnivanda heimspekisamfélagsins, sjálfsmynd þeirra sem vilja leggja stund á hana. Hvernig er hægt að forða heimspekinni undan einsleitri valdaelítu þar sem allir klappa hver öðrum á bakið? (67).

Eyja Margrét fjallar um hugtakið gaslýsingu í greininni „Gegn einangraðri heimspeki“. Sú aðferð sem hugtakið lýsir er verkfæri bragðarefa og andlegra ofbeldismanna. Gaslýsing felst í því að lítilsvirða skoðanir annarra með dómi, til dæmis um eiginleika eða lesti þeirra. Að láta aðra efast um fórnarlamb gaslýsingarinnar og fá það sjálft til að efast um sig: efast um um eigin þekkingu, færni, menntun og skilning, svo dæmi séu tekin. Fjölmargar konur í listum og karllægum fögum hafa orðið fyrir kerfislægri gaslýsingu. Karlarnir sem gera þetta þykjast vera að hjálpa til en eru í raun að grafa undan konum (52). Ég nefni þetta, því um er að ræða eina af meginadferðunum til að grafa undan sjálfstrausti kvenna í fræðunum.

Eyja Margrét nefnir einnig þreytandi þrasara sem standa umræðu iðulega fyrir þrifum með því að afvegaleiða hana. Þeir leiða umræðuna undir því yfirskini að um gagnrýna hugsun sé að ræða en kjarninn týnist í þrasi um aukaatriði. Þreytandi þrasari lítur á sig sjálfan sem gagnrýninn hugsuð, en svo er alls ekki, því sannleikurinn er ekki áfangastaðurinn sem stefnt er að (101).

Þá má nefna beturvita sem fræða aðra í krafti rökvísi sinnar. Jafnvel þótt þeir þekki ekki efnið á eigin skinni, þá vita þeir betur en þau sem urðu fyrir reynslunni. Hér hljóta hrútskýringar (e. *mansplaining*) einnig að koma til sögunnar: að útskýra eitthvað fyrir öðrum (konum) án þess að hafa beina reynslu af því sjálfur. En það dugar skammt að hafa ályktunarhæfni ef bæði ábyrgðina og reynsluna vantar.

Mig langar til að bæta einum óvætti við sem kalla mætti bullvirkjann og nefndur er í bókinni *On Bullshit* eftir Harry G. Frankfurt (2005) og einnig í bókinni *Sannfæring og rök* eftir Ólaf Pál Jónsson heimspeking (2016). Bullvirkinn gerir ekki greinarmun á réttu og röngu og afstæðishyggan verður ríkjandi hugmyndafræði. Hann ber ekki virðingu fyrir vísindum, ekki fyrir mannréttindum, ekki listum, ekki umræðu og gagnrýnni hugsun. Hann afvegaleiðir umræðuna viljandi í eigin þágu.⁵

5 Ólafur Páll Jónsson gerir grein fyrir þessu í 8. kafla bókar sinnar, „Hugmyndafræði, leti og bull“. Þetta efni átti mikið erindi við lesendur eftir að Donald Trump varð forseti Bandaríkjanna árið 2016. Um þetta má m.a. lesa í grein minni „Sannleikurinn á tímum bullsins“ sem birtist í *Stundinni* árið 2017.

Hvers vegna er heimspekin svo svifasein?

Á sama hátt og margar listgreinar og stefnur voru kvenfjandsamlegar, þá hefur heimspekin verið það og því miður tekur lengri tíma að kveða þessa afstöðu og duldu fordóma niður þar en innan margra annarra háskólagreina.

Kynjafræði og femínískar aðferðir hafa hlotið hljómgrunn og orðið miðlægur í sumum tilfellum í félagsvísindum og einnig í nokkrum greinum innan hugvísinda eins og sagnfræði og bókmenntafræði. Femínísk heimspeki er aftur á móti enn á jaðri greinarinnar (86). Heimspekingar eru flestir hvítir, ófatlaðir karlar, dæmigerðir gagnkynhneigðir fjölskyldumenn. Þessi ráðandi hópur býr auk þess við forréttindablindu sem felst í því að geta ekki skilið að ríkjandi valdakerfi útilokar eða leggur stein í götu kvenna. Þeir flugu inn í fagið vegna þess að þeir uppfylltu öll skilyrði og voru af hefðbundnu (karl)kyni. Rödd þeirra var fyrirfram sterkari.

Hvers vegna er heimspekin svona svifasein? Af hverju þessi hægagangur? Er heimpekileg hugsun háð kyni? Svarið er fjölbætt en meðal annars raða fordóm- ar hugans fyrirfram og ósjálfrátt körlum á alla básana. Önnur ástæða er bjagað kynjakerfi sem ofmetur karla og vanmetur konur. Dr. Siri Hustvedt rithöfundur skoðaði þessa skekkju í bókmenntum og dr. Eyja Margrét út frá heimspeki.

Það er mjög áhugavert að lesa dæmin þar sem sagt er frá þeim sem falla ekki inn í skema heimspekinganna og utan staðalímynda. Hvernig viðkomandi telur sér trú um að vera óverðug og hvernig það getur haft áhrif á frammistöðuna. Eyja Margrét gerir góða grein fyrir þessu og segir svo: „Hið mikilvæga er að heimspekingar vinni saman að því að gera heimpekina að grein sem laðar að sér fjölbreyttan hóp og fólk getur lagt stund á laust við kvíðahnút í maganum“ (92).

Eyja Margrét nefnir rökræðuhefðina innan heimpekinnar og mótherjaviðmið- ið sem eina af mögulegum skýringum á fjarveru kvenna í heimspeki en þessari aðferð fylgir gjarnan stífni og árásargirni. Átakamenning sem felst í með- og mótrökum, uppstillingum í mótherja og andstæðinga verður að teljast fremur karllæg aðferð í leit að sannleikanum.

Hér kemur uppeldi til sögunnar, því árásargjarn rökræðustíll hentar körlum/ drengjum betur í samfélagi sem hvetur þá til að vera áræðnir og ákveðnir. Á stúlkum hvíla í uppeldinu þyngri kröfur um að vera kurteisar (79) og þeim er fremur kennt að gera málamiðlanir heldur en að sigra andstæðinga. Þetta, ásamt niðurrífsstíl heimspekinga, hefur sennilega fælt fleiri konur en karla frá heim- spekiðkun.

Eyja Margrét nefnir fleiri ástæður fyrir hægagangi heimpekinnar. Ímynd heimpekinnar um hina hreinu og tæru hugsun og áberandi ögun hugsunar og kannski sú viðleitni heimspekinga að vilja lyfta sér upp yfir tíðarandann og horfa til allra átta. Þessir „yfirburðir“ kynda undir karlrembu og fæla konur frá greininni á meðan aðrar fræðigreinar hafa betri ásynd.

Er heimspekin kvenfjandsamleg? Þetta er spurning sem á rétt á sér og Eyja Margrét svarar henni játandi á greinargóðan hátt, hún nefnir margar samverkandi orsakir og leggur fram gagnleg ráð til að bæta stöðuna. Heimspekin má ekki einangrast, hún þarf nauðsynlega á fjölbreyttum hóp að halda.

Öll þau sem fást við femínísk fræði og beita þeim aðferðum vita hversu grunnt er á fordómum hjá þeim sem eru fastir í viðjum feðraveldisins sem undirskipar hið kvenlæga. Oft verða þau þó fyrir tvöföldu tilvistarlegu áfalli: Að átta sig á að hlutirnir eru ekki eins og þeir sýnast vera, en vera samt ekki í aðstöðu til að útskýra hvað það er sem á sér stað (148). Æðruleysisbænin getur ekki hjálpað femínistum hér: „... til að setta mig við það sem ég fæ ekki breytt,“ eins og þar stendur. Að búa bæði yfir kjarki og þekkingu og að neita að gefast upp gagnvart því sem ekki verður breytt – það kostar átök.

Efnið, heimspekin og manneskjan

Bókin *Frumgerðir og eftirmyndir* geymir gnótt af efni sem gagnrýnin hugsun getur stungið sér í til að njóta og til að fylgja eftir. Þetta er ekki efni til að efla rökleikni heldur til að iðka gagnrýna hugsun í samhengi við tilfinningar sínar og siðferðiskennd (118). Enda getur ofuráhersla á rökfimi án samhengis kynt undir mótherjastíl í rökræðum (104).

Greinar Eyju Margrétar eru mjög skýrar og læsilegar. Hún gerir grein fyrir umfjöllunarefninu en velur sér iðulega annað sjónarhorn en beinast liggur við. Hún skýrir alltaf meginspurninguna kyrfilega og tiltekur nákvæmlega hverju leitað er svara við. Lesandinn getur treyst því að hér sé spyrnt í markið.

Skrifin hafa þrjá meginþæði ef svo má segja. Í fyrsta lagi viðfangsefnin sjálf. Í öðru lagi heimspekina sem slíka og í þriðja lagi stöðu og reynslu höfundar sem nemanda og fagmanneskju í heimspeki. Þessir þæðir fléttast svo saman á áhrifaríkan hátt, meðal annars í viðleitni til að koma í veg fyrir takmarkaða, einangraða og kvenfjandsamlega heimspeki.

Samfélagslegt gildi peninga

Ég ætla að lokum að skoða greinina „Konur og peningar“ sem er þýðing úr ensku á kafla í bók Eyju Margrétar *The Reality of Money* (2018). Hvers vegna eru konur líklegri en karlar til að búa við skort á peningum eða lifa við fátækt og síður líklegar til að ráða yfir auðæfum?

Völd og virðing heimspekinga tengjast sjaldnast peningum og kannski aldrei en það er sérlega áhugavert að lesa greiningar heimspekings eins og Eyju Margrétar á peningum. Hún er ekki fjármálaráðgjafi en hún aðstoðar lesendur sína við að hugsa um peninga frá öðru sjónarhorni en oftast er gert.

Peningar hljóta gildi sitt með félagslegu samkomulagi, enda eru þeir samfélagsfyrirbæri (215). En konur víðsvegar um veröldina fá minna borgað fyrir vinnu sína en karlar og eru líklegri til að vinna launalaust (264). Konur vinna meirihlutann af ólaunaðri vinnu á Íslandi þrátt fyrir að landið sé efst á lista í skýrslu Alþjóðæfna-hagsráðsins (e. *World Economic Forum*) um kynjajafnrétti í heiminum, tólfta árið í röð. Það er greinilegt að þessi vinna er ekki metin til fjár hér.

Konur giftast, þær eru gefnar samkvæmt orðanna hljóðan. Karlar kvænast og

afla sér þar með kvonfangs, þeir auka við sig en þær eru eign, fyrst feðra sinna og síðar eiginmanna. Þetta var staðfest í lögum því „ríkisborgararéttur konu fylgdi ríkisborgararétti eiginmannsins sem þýddi að ef íslensk kona giftist erlendum karlmanni missti hún íslenskan ríkisborgararétt sinn“ (Konur sem kjósa, 278–279). Þetta sýnir hvernig konur voru bundnar eiginmanni samkvæmt lögum. Feðraveldisréttur karla yfir konum er staðfestur með þessu móti. Þessu hefur verið breytt í lögum og reglugerðum en við glímum enn við arfleiddina.⁶

Réttilega má spyrja: Verða karlar alltaf ríkari? (269). Er það innbyggt í kerfið? Sameinuðu þjóðirnar reyna sannarlega að sporna gegn því að svo verði og nýta heimsmarkmið sín til þess starfs en jafnrétti kynjanna er þar fimmta markmiðið. Því er ætlað að valdefla allar konur og stúlkur og að stuðla að því að ólaunuð umönnunar- og heimilisstörf verði viðurkennd og metin til fjár.⁷

Eyja Margrét bendir þó á að í lausnum fyrir kynjajafnrétti sé gert ráð fyrir „að konur hafi óendanlegan tíma til aflögu og geti alltaf bætt á verkefnalistann hjá sér, lært og tileinkað sér nýja færni í því skyni að bæta og hagræða fyrir heimilið“ (271). Feðraveldið gerir einfaldlega ávallt ráð fyrir ósérhlífni kvenna gagnvart heimilisstörfum.

Greinin „Konur og peningar“ sýnir vel færni höfundar til að beita þverfaglegum aðferðum og opna heimspekina fyrir því að nýta sér aðferðir og niðurstöður félagsvísinda þar sem gögnum er safnað með megindegum (e. *quantitative*) og eigindlegum (e. *qualitative*) aðferðum. Greinin er einnig vitnisburður um hvernig femínísk nálgun getur fært heimspekinga nær daglegu lífi og hvernig takast megi á við, eða hugsa um, óréttlætið í heiminum. Hún er vitnisburður um að heimspekin getið verið fyrir fjölbreyttan hóp fólks.

Heimspekin ætti almennt að vera komin lengra í þessum efnum, meðal annars vegna þess að frumkvöðlar femínismans voru öflugir heimspekingar eins og Wollstonecraft og Beauvoir en sú síðarnefnda lýsti því yfir að það væru „engin skýr landamæri milli lífs og heimspeki“.⁸ Eyja Margrét brýtur upp, eins og Beauvoir, staðlana sem búa í karllægri heimspeki og „breytir faginu innan frá og stuðlar að þróun þess“.⁹

Í áðurnefndri grein nefnir hún fjölmarga þætti beint úr umhverfi kvenna til að meta stöðu þeirra, meðal annars út frá áhrifum loftslagsbreytinga, s.s. „fleiri konur láta lífið en karlar af völdum náttúruhamfara“ (274). En „því miður hafa hefðir og siðir oft valdið því að konur eru útilokaðar frá þátttöku“ varðandi viðbrögð við loftslagsbreytingum (275). Þetta rímar við rannsóknir sem sýna að konur í stríðshrjáðum löndum eru útilokaðar frá samningaviðræðum um hvernig byggja

6 Bókin *Konur sem kjósa – aldarsaga* er frumrannsókn fjögurra sagnfræðinga sem hafa fengist við kvenna-, kynja-, stjórnmála- og menningarsögu. Verkið sýnir einnig sterka stöðu kvenna innan sagnfræðinnar á Íslandi.

7 Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna eru sautján talsins og er yfirhugtakið sjálfbær þróun. Þau eru notuð af ríkjum, sveitarfélögum, menntastofnunum og fyrirtækjum og því þess virði að binda vonir við árangurinn.

8 Pettersen 2020: 167.

9 Sama heimild.

skuli löndin þeirra aftur upp. En í raun vinna þær uppbyggingarverkin eftir stríð karlanna.¹⁰

Peninga(karl)menn taka ákvarðanir sem varða afleiðingar loftslagsbreytinga sem aftur á móti bitna mest á fátækum konum. Það þarf jafnari dreifingu fjármagns til að leysa þessa mótsögn upp og beita aðferðum kynjaðrar greiningar og hagstjórnar. En hvenær verður það gert? Vandinn er djúpstæður og kerfislægur og öflugur liðsauki frá heimspekinni yrði vel þeginn.

Heimildir

- Erla Hulda Halldórsdóttir, Kristín Svava Tómasdóttir, Ragnheiður Kristjánsdóttir, Þorgerður H. Þorvaldsdóttir. 2020. *Konur sem kjósa: aldarsaga*. Reykjavík: Sögufélag.
- Eyja Margrét Brynjarsdóttir. 2019. *Frumgerðir og eftirmyndir – aðferðir, eiginleikar og femínísk heimspeki*. Reykjavík: Heimspekistofnun – Háskólaútgáfan.
- Friðbjörg Ingimarsdóttir, Gunnar Hersveinn. 2016. *Hugskot: skamm-, fram- og vísýni*. Reykjavík: Iðnú.
- Frankfurt, Harry G. 2005. *On Bullshit*. Princeton, NJ : Princeton University Press.
- Gunnar Hersveinn. 2017. Sannleikurinn á tímum bullsins. *Stundin*. Sótt 12. apríl 2021 af <https://stundin.is/pistill/sannleikurinn-timum-bullsins/>
- Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun. 2018. Jafnrétti kynjanna verði tryggt og völd allra kvenna og stúlkna eflað. Sótt 14. apríl 2021 af <https://www.heimsmarkmidin.is/forsida/hagnytt-efni/merki/?itemid=c55c2bd6-3f29-11e9-9436-005056bc530c>
- Hustvedt, Siri. 2020. *Engin samkeppni*. Þýð. Soffía Auður Birgisdóttir. *Skírnir* haust/2020, bls. 231–249.
- Hustvedt, Siri. 2019. A woman in the men's room: when will the art world recognise the real artist behind Duchamp's Fountain? *The Guardian*. Sótt 27. mars 2020 af <https://www.theguardian.com/books/2019/mar/29/marcel-duchamp-fountain-women-art-history>.
- Ólafur Páll Jónsson. 2016. *Sannfæring og rök: gagnrýnin hugsun, hversdagslegar skoðanir og rakalaust bull*. Reykjavík: Heimspekistofnun – Háskólaútgáfan.
- Pettersen, Tove. 2020. Simone de Beauvoir og „brjálæðið sem er kallað „heimspekikerfið“. Þýð. Móheiður Hlíf Geirlausdóttir. *Hugur* 31/2020, bls. 150–169.
- Rehn, Elizabeth, Sirleaf, Ellen Johnson. 2002. *Women, war, peace: the independent expert's assessment on the impact of armed conflict on women and women's role in peace-building*. New York: United Nations Development Fund for Women UNIFEM.
- Þorvaldur S. Helgason. 2021. Kynjajafnrétti mest á Íslandi tólfta árið í röð en „gríðarlegt verk óunnið“. *Fréttablaðið* 30. mars. 2021. Sótt 30.mars 2021 af <https://www.frettabladid.is/frettir/kynjajafnretti-mest-a-islandi-tolfta-arid-i-rod-en-gridarlegt-verk-ounnid/>.

¹⁰ Skýrslan *Women, War, Peace* eftir Elisabeth Rehn og Ellen Johnson Sirleaf er úttekt á fjórtán átakasvæðum og fjallar um nauðsyn þess að konur komi að friðarumleitunum og uppbyggingu eftir stríð og að konur hafi áhrif á skipulag friðargæslu, svo nokkuð sé nefnt.